

Recenzió

Marján Attila: Európa sorsa

AZ ÖREG HÖLGY ÉS A BIKA

Nagy Roland

PhD-hallgató

PTE BTK

A könyv elolvasása után az első gondolatom az volt, hogy amennyiben ez a mű angol nyelven jelenik meg valahol az Egyesült Államokban, akkor a következő reggeli például Washington Post a következőképpen írna a műről: Olvasmányos, szórakoztató, egyszerű összefoglalása az EU jövőbeni szerepének és lehetőségeinek egy kis történelmi áttekintésen keresztül, a New York Times pedig így írhatna: Briliáns, közérthető összefoglaló az EU sorsáról! – természetesen az amerikai elragadtatást, túlzásokat is érzékeltetni szerettem volna – viszont abban biztos vagyok, hogy rövid időn belül bestseller lenne!

Marján Attila korábban az Európai Bizottságban dolgozott, mint Kovács László adóügyi biztos kabinetének tagja (más források szerint *tanácsadója*), 1971-ben született, 2003 óta a közgazdaságtudományok doktora. Az Alternatíva magazin 2005. márciusi száma szerint, „... a sikeres, fiatal üzletemberek tipikus képviselője.” ezt jól tükrözik korábbi könyvei is, mint például az Európa Pénzügyei, vagy az Európai Unió Gazdasága. A jelenleg általam recenzált művén, azaz az Európa sorsa című könyvön – mely a HVG könyvek kiadásában jelent meg 2007-ben – is jól tetten érhető a közgazdasági véna, de úgy érzem, hogy a gazdasági „szűrőlencse” elengedhetetlen, amennyiben az Európai Unió helyét, szerepét és jelentőségét kutatjuk, keressük a jövő globális térképen.

A könyv már első ránézésre, azaz már a borítója is azt sugallja, hogy valami komoly van készülődőben, ugyanis azon egy bika látszik, miként egy nagy dobókockát öklel a levegőbe és a dobókocka látható oldalain megjelenik Európa, Amerika és Ázsia is, arra utalva, hogy a kocka már lehet, hogy el van vetve! Ezek után az ember mohón veti bele magát az olvasásba, pláne, hogy az első bevezető rész címe „Münchausen báró és Európa hagymája”, ami bizonyos turpisságot vél hitetni az olvasóval, mindamellet, hogy a Marján Attila Münchausent és Európát itt nem a lódítással hozza párhuzamba, hanem úgy, hogy Európának most az lenne a legfontosabb dolga, hogy legalább saját hajánál fogva ki tudja magát húzni a problémák mocsarából! Európa hagymája gyakorlatilag pedig a könyv szerkezetét és felépítését vetíti előre azáltal, hogy a szerző az EU-ra váró kihívásokat, megoldandó feladatokat és az Unióra váró fenntarthatósághoz, versenyképességhez és termelékenységhez szükséges döntéseket a hagyma rétegeihez hasonlítja, majd azokat 3 részre osztja fel. A fő rétegek a könyv tárgyalásának 3 fő fejezetét képezik. A szerző a mű elején nagyon jól, egyszerűen szemléltetve foglalja össze a három réteg főbb jellemzőit és elemeit: „... a hagyma külső rétegét a *globális* kihívások jelentik: a nemzetközi verseny erősödése, az új versenytársak megjelenése és előretörése, a nemzetközi viszonyok átredeződése, a

terrorizmus... A középső *páneurópai* réteget az összeurópai problémák adják, amelyek nem kapcsolódnak az EU döntéshozatali, szabályzási, intézményi kérdéseihez, szélesebb mederben helyezkednek el annál. Ilyen például az európai modell fenntarthatóságának kérdése, a versenyképesség, illetve az alacsony termelékenység és az európai népesség öregedése. Ide sorolhatjuk a bevándorlás okozta társadalmi feszültségeket, valamint a növekvő energiatülszórtságot. Végül a belső *EU* réteg: az európai integrációval, az Európai Unióval kapcsolatos kihívások sokasága. Ezek alapvetően az EU döntéshozatali, szabályozási, intézményi kérdéseihez kötődő problémák, illetve az „európai projekt” jövője körül kialakult politikai bizonytalanság.” (14-15.o.). Az említett rétegek elméletben akár még külön-külön is vizsgálhatók, de az életben szinte teljes szimbiózisban élnek egymással és egymásra gyakorolt kölcsönhatásuk megkérdőjelezhetetlen! Így értelem szerűen a tárgyalás a globális gondok értelmezésével, közelebbi vizsgálatával folytatódik. A szerző a következőkben felsorolt sokatmondó címekkel illetett, négy kisebb fejezetbe – azaz a „Globális trendek”, „Globalizáció”, „Nemzetközi verseny: lecsúszás a dobogóról?” és a „Sárkányok és tigrisek” – próbálja meghatározni Európa globális helyzetét, szerepét és súlyát a jelenlegi és az elképzelhető jövőbeni globális terepasztalon. A második alfejezetben megismertet bennünket egy általa kreált új fogalommal a „turbóglobalizációval”, ami értelmezése szerint megegyezik Milton Friedman a föld „kilaposodásának” fogalmával. Továbbá felhívja a figyelmünket arra a tényre, hogy bár Európa jelenleg még jelentős külkereskedelmi hatalom a világban, de ez nem biztos, hogy mindig így lesz. A „Sárkányok és tigrisek” azaz Kína és India, vagy azokat közösen említve „Kindia” komoly munkaerő potenciállal rendelkeznek mintegy közel 1 milliárdos munkavállalói tengerrel. Ami még egyelőre csak az európai és amerikai cégek bizonyos szekcióinak „outsourcing”- jához vezetett, de mindkét ázsiai ország nagyon gyorsan tanul és mivel „a nagy számok törvénye és Konfucius törvénye, miszerint a tanulás a legfőbb jó a világon, a szabadpiac törvényével keveredve félelmetes fegyver...” (117.o.) mind a Kínai mind az Indiai nép kezében. A nemzetközi „hadszíntéren” lejátszódó globális kereskedelmi versenyben Európának – a világ más országaitól tanulható számtalan egyéb dolog mellett – az Egyesült Államok szellemi tőkébe történő beruházását, „agyelszívását” és, vagy kutatás és fejlesztés programjait kellene példaként, mintaként tekintenie. A nagyszabású ígéret, vállalkozások, azaz nagy szavak helyett Európának saját szellemi tevékenységeinek, kreativitásának fejlesztésébe kellene jelentősebb gyakorlati befektetéseket eszközölnie, mivel ahogyan azt a szerző is említi; „Európa lehetséges kiútja a kreativitás ösvénye: olyan kutatási és innovációs politika, amely az európai sajátosságnak tekinthető kreativitásra alapozott”

(119.o.). Mindamellet, hogy Európa és az Amerikai Egyesült Államok jelenleg még mindig magasan vezeti a versenyt az áru kereskedelem és a tőke kereskedelem piacán, nem szabad figyelmen kívül hagyni a kelet „felemelkedését” és ha tetszik, ha nem úgy tűnik, hogy „új világrend van születőben” (148.o.). A fejezet jól rávilágított Európa és a nyugati civilizáció előtt tornyosuló globális kihívásokra – viszont én, személy szerint – a fejezet olvasását követően hiányoltam Oroszország helyzetének és globális szerepének mélyebb értelmezését. Ahogy a könyv folytatódik és a hagyma második rétege is már láthatóvá válik Oroszország megjelenése, egyre markánsabb szerephez jut az energia gondokkal, hiánnyal küszködő Európában.

A következő fejezet azonnal a lényegre tér és megjeleníti a kontinentális európai szociális modell problémáit, akadályait, bürokratikuságát, részletesebben megemlítve Franciaország és Németország komoly szociális hálóinak „lyukasságát”, veszélyeit. Azután az európai szociális modellt szépen sorban összehasonlítja az angol-szász, amerikai, ázsiai és Japán modellekkel elemzi viszonylagos előnyeit és hátrányait azokkal szemben. Majd helytállóan bizonyítja, hogy például az Egyesült Államokkal ellentétben Európának sajnos nincs egységes társadalmi modellje, ami még nehezebbé teszi az amúgy is jelenleg 27 tagállamból álló Unió integrációját. A szerző az előzőekkel kapcsolatos „Merre Tovább?”, kérdésre úgy válaszol, hogy „a megoldás tehát egy megreformált, rugalmasabb, nyitott és a globális világ felé forduló Európa”(191.o.) megteremtése. A következő két alfejezet az öregedés és a bevándorlás kezelése az Európai Unión belül. Ezek a feladatok komoly társadalmi és szociális kihívások elé állítják az Európai Unió nemzeteit, mindamellet, hogy Európa népessége rohamosan öregszik. Fiatalításának, fiatalodásának kulcsa, vagy legalábbis jelenleg egyik kulcs tényezője a bevándorlás. Ahogyan viszont arra a szerző is helyesen kitér, a bevándorlók jelentős számban pedig egy teljesen más kultúrával rendelkező délről, azaz Afrika északi részéről és keletről Törökország felől érkező muszlim tömegek. Sajnos az is elmondható, hogy amennyire pozitív hatásuk, szerepük lehet Európa „fiatalodásában” – vagy inkább öregedésének lassításában – annyira komoly jelentőséggel bír integrációjuk kihívásai, azaz a más vallás, szociális beállítódottság és a számukra olyan más Európa elfogadása. A szerző véleménye szerint – amit magam is osztok – „a csökkenő munkaerőbázisa miatt Európa egyetlen lehetősége a növekedésre, ha gazdaságának hatékonyságát, azaz versenyképességét növeli.” (203.o.). A fejezetben tovább haladva meg is érkezünk az energiahányhoz, azaz Európa „energiafüggőségéhez”. Ebben az alfejezetben

részletesebben ráterelődik a szó Oroszország jelentős szerepéhez. A szerző jó példákkal igazolja és bizonyítja a mindenki számára szinte triviális dolgot, méghozzá azt, hogy jelenleg Európa jelentősen függ az orosz energiahordozóktól, majd a későbbiekben arra is felhívja a figyelmet, hogy ha nem kezd el Európa más stratégiát folytatni, hatékonyságát növelni, vagy akár megteremteni egy egységes energia piacot az idő múlásával igen komoly problémával kell szembenéznie mivel energia szükséglete drasztikusan növekszik! Annak ellenére, hogy mélyebb betekintést nyerhetünk az orosz-európai energetikai kapcsolatokba, még mindig nem tartottam elég kielégítőnek Oroszország jelentőségének kiemelését, mintha a szerző nem számolna Oroszországgal, mint potenciális versenypartnerrel, mintha az oroszok csupán nyersanyaggal rendelkeznének. Szerintem nem szabad elfelejteni, hogy Oroszország területének nagyobb része található Ázsiában. Az orosz diplomácia, alapanyag, hadierő és tőke geopolitikailag, területileg jelentős előnnyel rendelkezik a „Kínai” piac, energia és áru éhségének kielégítésében. Csak nézzünk rá a térképre – csak egy aprócska észrevétel – sajnos Európa például nem rendelkezik Kínai határral! Ezen fejezet utolsó alfejezete a gazdasági versenyre kérdez rá, mármint, hogy egyáltalán lehetséges-e ez Európa számára, és ha igen akkor hogyan? A szerző, ahogyan azt korábban is tette – véleményem szerint továbbra is helyesen – eljut odáig, hogy Európa számára továbbra is a legfontosabb eszközök „az oktatás, a kutatás-fejlesztés és az innováció”(261.o.). A tanulást pedig jobb lenne, ha Európa úgy fogná fel, hogy „... az a legfontosabb eszköz az „élet” versenyében való sikeres részvételhez”(262.o.). A fejezet végére pedig felteszi a koronát azzal a gondolattal, miszerint az EU versenyképességének, fenntarthatóságának a kulcsa „... a szabadság, a kreativitás és a motiváció háromszöge”, azaz „a politikai és a gazdasági szabadság garantálása, a kreativitás kiterjesztésének elősegítése, az emberek munkára, a vállalatok beruházásra motiválása.”(271.o.).

Szépen lassan el is érkezünk a tárgyalás utolsó fejezetét takaró belső réteghez, ami az EU-val kapcsolatos elégedetlenségeket – amit persze a cím is takar – hivatott bemutatni. Egy rövid anekdota után el is érkezünk a fejezet integrációs kérdésének egyik sarkpontjához, melyet a szerző a következőképpen fejez ki: „Valójában az európai integráció nem tudja, mi is valójában, nem meglepő tehát, ha a polgárai maguk sem tudják, hogy ők maguk kicsodák valójában.”(275.o.). Azonnal elkezdí fészegetni – nagyon helyénvalóan – hogy sajnos az Európa nemzetállamaiban élő állampolgárok, maguk sem tudják eldönteni, hogy akkor most ők németek, franciák, stb., vagy inkább Európaiak! A következő alfejezetben a belső európai

piac létezését kérdőjelezi meg, mivel attól függetlenül, hogy létezik, a közös vámunió például közös adók mégsem léteznek. Marján Attila jól rávilágít a lényegre, bármennyire is a szabad belső piac korlátainak a felszámolása volt a cél az EU számára, még mindig maradt számos akadály a nemzetállamonkénti „protekcionalista” hozzáállás következtében, amik a valóságban komoly akadályokat görgetnek a szabad gazdasági integráció útjába. Ezekről a negatív tényezőktől eltekintve mégis létezik az integráció egyik legfontosabb eleme a közös valuta az EURÓ. A szerző olvasatában „az euró nemcsak fontos jelkép és gazdasági stabilizátor, de alapja lehet egy egységes európai fellépésnek a nemzetközi porondon. Nemcsak gazdasági integráló erő, de identitásfokozó és Európa globális szerepének erősítője is.”(328.o.). Az Európai Egyesült Államok című alfejezetben kijelenti – és tökéletesen igaza is van –, hogy „Európa gazdasági gigász, de politikai értelemben törpe.”(330.o.), illetve itt merül fel Henry Kissinger híressé vált kérdése, mármint, hogy „ha baj van, akkor kit hívjak, mi Európa telefonszáma?” (329.o.). ez az alfejezet szépen sorra veszi Európa potenciális integrációs lehetőségeit, röviden bemutatja az európai alkotmány körül kialakult problémákat, kérdéseket. A befejezés, következtetések előtt még több-kevesebb sikerrel megpróbál választ találni arra a kérdésre, hogy „Hol vannak Európa határai?”(354.o.). Kitér a kelet-európai bővítésre, annak előnyeire és hátrányaira. A fejezet végén pedig – saját véleményére alapozva – három modell lehetőségében látja Európa továbbfejlődésének útját: „a kétsebességes Európa, a rugalmas Európa és a hálózat Európa”(385.o.) modelljeiben. Gyakorlatilag egyik sem új fogalom, de a szerző szerint ez az a három adaptációs lehetőség, amelyen elindulva Európa szavatolni képes fenntartható fejlődését és ezek valamelyike lehetne sikerének záloga. A fejezet záró gondolataként – melyet magam is osztok – „meg kell határozni, hogy mit szeretnénk „kihozni” Európából, egyáltalán, mire jó az európai integráció, és ennek megfelelően kell felépíteni a működési modelljét.”(389.o.).

Marján Attila találó címet adott a befejező résznek, azaz „Európa 2050”. Jövőbeni potenciális lehetőségeket, utakat, tényeket és ajánlásokat is tartalmaz Európának. Szépen megfogja a könyv egészének lényegét. Nem mond többet annál, amit kell, tárgyilagosan fejezi be a könyvet. Kifejezi aggodalmát az Unió lakosainak mentális, hozzáállásbeli hiányosságaival kapcsolatban, mivel ezt mindenképpen alapvetőnek, kvintesszenciának tartja az EU fejlődését tekintve. Az Unió fejlődésének kulcsát a „versenyképes tartalom és a működőképes forma”(411.o.) megtalálásában és ötvözésében látja. Továbbá rávilágít arra, hogy ebben a „gyors változásokat hozó korban nagyon fontos, hogy a politika is gyorsan és

megfelelő intézkedésekkel reagáljon.”(420.o.). Végül pedig tíz életképes ajánlással él Európa számára, melyek összességének megvalósítása jelentősen lendítene Európa szekerén a globális versenyben.

Jelenlegi világunk globalizációs tengelye egyelőre még mindig a két atlanti hatalom (EU, USA) között húzódik, de függetlenül ettől már jó előre érdemes felkészülni az ázsiai országok gazdaságpolitikai szerepének megváltozására. A globális világgazdaságra gyakorolt hatásuk az elkövetkező évtizedekben jelentősen változhat, és változni is fog. Fogalmazhatnánk úgy is – ahogyan azt már korábban tettem –, hogy új világrend van születőben. Európának pedig szükséges lesz önnön magát megreformálni, azaz saját hajánál fogva kihúzni magát a „túlbürokratizált” mocsárból! A szerző azon véleményével magam is egyetértek, hogy „... nem szabad félni a változásoktól, el kell tudni fogadni az új helyzeteket, erőviszonyokat is. Mindezt úgy, hogy a lehető legtöbbet őrizzük meg az európai kultúra értékeiből.”(452.o.).

Ahogyan azt már a bevezetésben említettem a könyv eléggé közgazdasági szemszögű, mely ez esetben nem szárazzá és adathalmazszerűvé, hanem inkább reálissá, számszerűvé, tényyszerűvé teszi a munkát. Marján Attila liberális szellemisége végig áthatja a könyvet, de teszi ezt anélkül, hogy elfogultsággal vádolhatnánk. Olvasható, egyértelmű és tiszta logikát használva mutatja be a milliók által oly régóta áhított Európai Unió további lehetőségeit, jelen politikájának és társadalmi modelljének buktatóit, a globális palettán betöltött jelenlegi szerepét és lehetséges jövőbeni pozícióját. A könyve olvasásán keresztül mindenki talán egy kicsit jobban megértheti, hogy mi is az Európai Unió, mik jelenbeli és jövőbeni lehetőségei. A mű nagyszerű és ajánlom minden kedves olvasó figyelmébe!